

Projev 7.: Vyprávění příběhu

Čas: 6-7 minut

Úkol: připravte a zpracujte projev tak, aby měl formu příběhu a abyste vědomně zacházeli s hlavními charakteristikami příběhu a klasickou příběhovou formou.

Vyprávění příběhů je mnohem, mnohem starší než písmo a možná proto jsme my lidé na příběhy tak nějak naladění. Kvalitní příběh nás zasáhne mnohem více než třeba data z katastru nemovitostí. Umění příběhy vyprávět se ale v dnešní elektronické době ztrácí, a tak jsme se rozhodli zařadit vyprávění příběhu mezi projevy Komunikačního tréninku. **Vaším úkolem v tomto projevu je zpracovat příběh podle zadané struktury**, která docela dobře kopíruje formu zapsanou Aristotelem kdysi ve starověku. Základ řemesla vyprávěčského se od té doby moc nezměnil.

Příprava

Příběh je forma sdělení. Lze ji použít k informování, přesvědčení publika, inspirování nebo zábavě. Cíl projevu tedy můžete mít libovolný, jako formu však použijte příběh.

- Můžete si vybrat klasický nebo známý příběh – pohádku, mýtus, divadelní hru nebo třeba cestu Kryštofa Kolumba do Ameriky.
- Můžete zpracovat příběh který se stal někomu z vašich předků nebo který se stal vám. Třeba o klukovském dobrodružství z dětství.
- Můžete zpracovat fiktivní příběh, který by se mohl stát v budoucnosti – třeba o tom, jak půjdete svojí první dceři na svatbu.

V každém případě je potřeba, aby váš příběh měl dvě důležité vlastnosti:

- Především něco, co stojí za vyprávění. Můžete povídat o tom, jak jste ráno vstali, nasnídali se, oblekli a vyšli z bytu... ale pokud se v celém vyprávění nestane něco neobyčejného, nebude moc záživné na poslouchání. **Příběh má být v něčem neobyčejný.**
- Aby byl byl příběh příběhem, nestačí jen kupit události za sebe, je nutné abychom mezi nimi vnímali příčinnou souvislost. Věta „Zemřel král a pak zemřela královna.“ jen skládá za sebe fakta. Věta „Zemřel král a královna pak zemřela žalem.“ již zní zajímavěji, protože dává obě události do souvislosti. **Tedy příběh má mít silnou příčinnou souvislost.**

Některé příběhy jsou zvláštní tím, že vše, co obsahují, je podstatné a nelze to vypustit. Když se na začátku příběhu objeví nabitá pistole, pak někdy v průběhu z ní určitě někdo vystřelí. Jiné příběhy obsahují obrazy – části, které lze vypustit aniž by to mělo vliv na děj. Příkladem může být scéna na přídi Titaniku, Rose s rozpaženýma rukama jakoby letí nad mořem. **Které části vašeho příběhu jsou klíčové pro děj a které vytvářejí atmosféru?**

Někdy se v příbězích mluví o hrdinech, nebo o hlavních hrdinech. My jsme se rozhodli ustřední postavu příběhu označit „Protagonista“, protože to zní neutrálněji. Možná je váš příběh o něčem, co není zrovna hrdinské, možná se vy sami za hrdinu nepovažujete.

Základem příběhu bývá překonání někoho nebo něčeho a to můžeme označit jako „Protivník“. Protivníkem může být:

- člověk nebo skupina (Sedm statečných proti Banditům a Calverovi, učitel tyranizující třídu)
- společnost nebo společenský řád (hrdina bojuje proti otrokářství, Romeo a Julie se pokoušejí překonat nepřátelství mezi rodinami ve Veroně)
- příroda nebo vyšší síla (v Hemingwayově povídce Stařec a moře je Santiagovi protivníkem nejen moře a smůla, když osmdesát dní nic nechytí, ale také mečoun a žraloci...)
- ...člověk sám sobě. (např díky nějaké vlastnosti, která mu komplikuje život – ve filmu Králova řeč je to koktání a strach z mluvení před lidmi, v jiném příběhu by takovou překážkou mohla být třeba závislost na drogách...)

Co nebo kdo je protivníkem ve vašem příběhu?

Struktura

Klasický příběh mívá několik fází. Úplně nejrozšířenější model (pochází od Gustava Freytaga) říká, že těch fází je pět. Zpracujte tedy svůj projev tak, aby zřetelně následoval strukturu těchto pěti fází, které níže vysvětlíme. Pro ilustraci jsme použili úryvky z pohádek *Tři Veteráni* a *Král měl tři syny* od Jana Wericha a slavný shakespearovský příběh *Romeo a Julie*.

Celý text pohádek Jana Wericha najdete třeba tady

<http://klimesova.mysteria.cz/nekovar/odkazy/fimfarum.pdf>

První fáze – Expozice

Na úplném začátku příběhu je důležité uvést posluchače do kontextu doby a místa

„Uprostřed hvozdů a uprostřed noci, za větrem v roklince doutnal ohniček. Kousek dál na pařezu seděl do pláště zachumlaný voják. Veterán. Držel stráž. Nebylo koho se bát, daleko široko nebylo člověka ani jiné šelmy. Je však ve vojácké krvi držet stráž.“ (Jan Werich: Tři Veteráni)

a představit hlavní postavy, ukázat jak se k sobě chovají a jakými jsou lidmi.

„Král měl tři syny, ale zavolal si k sobě jen dva, neboť toho nejmladšího Honzu nebral příliš vážně.“ (Jan Werich: Král měl tři syny)“

Nemusí se objasnit vše, posluchač může mít chuť se na ledacos doptávat (možná se na své otázky odpovědi dozví, možná ne). Otázky, které mu běží hlavou jsou ale jasně směřované a konkrétní. („Z jaké války ten veterán jel?“ nebo „A ti dva starší se k Hoznovi chovali taky přezíravě?“)

Druhá fáze - první a další kolize

V průběhu expozice se vlastně nic zvláštního neděje – nebo jinak: cokoliv, co se děje je v pro postavy příběhu docela normální a běžné. Vojáci drží stráž a králové si k sobě své syny občas

zavolají a obyvatelé Verony chodí na plesy. Pak ale nastane něco, co je vybočením z normálnosti. Třeba v lese potkáte skřítku, který vám dá kouzelný klobouk:

„Haló, Buč! Nemáte oheň? Veterán otevřel oči, před ním stojí mužík, téměř trpaslík, černý kabát po kolena, bílou náprsenku...“ (Jan Werich: Tři Veteráni)

Vybočení z normálnosti může být docela obyčejné: („a jak si zavazoval botu, utrhla se mu tkanička“). Podstatné je, že tahle událost má zásadní vliv na celý následující děj, i když v okamžiku, kdy ji vypravěč říká může znít docela obyčejně.

Příběh se dává do pohybu a přicházejí další události a komplikace - Tři veteráni si začnou užívat darů, které jim skřítku dali. Příběh se stává bohatší, ale cesta protagonisty za jeho konečným cílem se komplikuje.

V příběhu Romea a Julie je prvním vybočením z normálnosti setkání Romea a Julie na plese, kdy se do sebe zamilují a později zasnoubí. Nenávist mezi Montenky a Kapulety však vede k sérii soubojů...

Překážky jsou zpočátku menší a protagonista je překonává, postupně se ale zvětšují a protagonista má čím dál tím větší potíže.

Třetí fáze – Krize, Climax – fáze zvratu

Příběh se dostává do bodu, odkud už nemůže dál pokračovat naznačeným směrem a musí se něco stát.

V pohádce Tři Veteráni by touto fází mohlo být ukradení Klobouku, Tobolky a Harfičky. Veteráni se pak vydávají pod Frňákovník, aby tam potkali skřítky, co jim ty dary dali.

Protagonista se setkává se svým protivníkem (ať už je protivníkem člověk, společnost, příroda nebo je protivníkem sám sobě)

Romeo je vyhnán z Verony a Juliin otec, pan Kapulet, jí nutí aby si vzala předem vybraného ženicha.

a dělá určité velké rozhodnutí, které určí, jak příběh dopadne.

...Otec Vavřinec dá Julii nápoj, po kterém bude vypadat jako mrtvá a vysvětlí jí plán, podle kterého si pro ni Romeo pak přijde do Hrobky Kapuletů.

Sám protagonista si svého rozhodnutí a jeho významu nemusí být vědom. Může mu také dopomoci nějaká jiná síla.

Čtvrtá fáze – Peripetie

Konflikt mezi protagonistou a jeho protivníkem se rozvíjí a graduje.

V pohádce Tři Veteráni dostane princezna Bosana jablíčka z Frňákovníku a začne jí růst nos. Následuje líčení cesty princeznina Nosu po Evropě („Rypák nám do říše nikdo strkat nebude!“). Tři Veteráni se pak nabídnou, že Bosanu vyléčí...

A hle, zasvištělo to krajinou, pak to v pokoji cvaklo, a Bosana měla nos téměř normální. Byl jen o tři centimetry delší, než dřív. Bosana letí k zrcadlu. Zaúpěla.

„To je strašlivé!“ zvolala a dala se do pláče.

Skutečně, nikdo by nevěřil, jak snadno mohou pouhé tři centimetry nosu navíc z krasavice udělat potvoru ohyzdnou.

Přehoupnutí příběhu do páté fáze může, ale nemusí nastat naráz...

Pátá fáze – Rozuzlení

Rozuzlení je opravdu přesné slovo. V této fázi se „uzel příběhu rozmotá“.

Zlomový okamžik v pohádce Tři Veteráni je navrácení ukradených darů. Fáze rozuzlení však ještě pokračuje, aby se skutečně nastavil nový řád.

„Dali jsme vám, kamarádíčkové, dary. Dary jsme vám dali. A proč jsme vám ty dary dali? Abychom vám udělali radost...“

Pohádka končí až po navrácení kouzelných darů. Film a aknižní verze se pak trochu liší ve zpracování, ale konec vyznívá podobně.

Končí konflikt mezi protagonistou a jeho protivníkem a ustaluje se nový řád světa.

Smrt Romea a Julie je první částí ukončení konfliktu. Druhou je pak smíření se otců obou rodů, Montenků i Kapuletů.

V klasických pohádkách nový řád často symbolizuje svatba a věta „žili šťastně až do smrti“, v antických a Shakespearovských tragédiích je to smrt téměř všech postav.

Těchto pět fází použijte i ve svém zpracování projevu. Jejich délku samozřejmě přizpůsobte vašemu příběhu a cílům, kterých chcete dosáhnout. Abyste se vešli do zadaného času, budete si pravděpodobně muset dobře vybírat, co z příběhu vypustíte, co necháte a jak to řeknete. Přejeme hodně zábavy učení vám i vašim posluchačům.